

**Извештај о спроведеној *ex-ante* анализи ефеката
Предлога уредбе о проглашењу Парка природе „Голија”**

ПРИЛОГ 2:

Кључна питања за анализу постојећег стања и правилно дефинисање промене која се предлаже

1) Који показатељи се прате у области, који су разлози због којих се ови показатељи прате и које су њихове вредности?

Природа као добро од општег интереса за Републику Србију ужива посебну заштиту, а Законом о заштити природе уређује се заштита и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности као дела животне средине.

Заштита природе спроводи се нарочито: утврђивањем и проценом стања, појава и процеса у природи и пределу; успостављањем и утврђивањем заштићених природних добара и система праћења њихове заштите; спровођењем мера заштите природе и предела; утврђивањем услова и мера заштите природе и заштићених природних добара и предела у просторним и урбанистичким плановима, пројектној документацији, основама и програмима управљања природним ресурсима у рударству, енергетици, саобраћају, водопривреди, пољопривреди, шумарству, ловству, рибарству, туризму и другим делатностима од утицаја на природу; одрживим коришћењем природних ресурса и заштићених природних добара и контролом њиховог коришћења успостављањем система управљања природним ресурсима и заштићеним природним добрима; изградом извештаја о стању природе, доношењем и спровођењем стратегија, програма, акционих и санационих планова и планова управљања; ублажавањем штетних последица које су настале активностима у природи, коришћењем природних ресурса или природним катастрофама; повезивањем и усклађивањем националног система заштите природе са међународним системом заштите природе; подстицањем научног и стручног рада у области заштите природе; обавештавањем јавности о стању природе и учествовањем јавности у одлучивању о заштити природе; подстицањем и промоцијом заштите природе, развијањем свести о потреби заштите природе у процесу васпитања и образовања; укључивањем локалних заједница у праћење стања, заштиту и унапређење природе.

Чињеница је да је природа у свету али и у нашој земљи, под великим притиском различитих фактора угрожавања и да су многе биолошке врсте, у већем или мањем степену угрожене и на прагу нестајања или су чак заувек изгубљене.

Тренутна површина заштићених подручја је 766.109 ha или 8,66% у односу на целокупну територију Републике Србије. Структура основних врста заштићених подручја по броју и површини је следећа: 5 националних паркова, 21 паркова природе, 31 предела изузетних одлика, 66 резервата природе, 35 културно-историјских подручја, 309 споменика природе и 5 заштићених станишта.

Као најочуванији и најдрагоценији објекти природе и значајни центри биолошке разноврсности, заштићена подручја на територији Републике Србије стављена су под заштиту у складу са националним законодавством и међународним уговорима. Заштићена подручја у Републици Србији представљају подручја која по својим еколошким, биогеографским и другим карактеристикама представљају природне целине од изузетног значаја са екосистемима и пределима посебних вредности у погледу изворности, биолошке разноврсности, репрезентативних геоморфолошких, геолошких, хидролошких и других појава и процеса, као и културно-историјских вредности и антропофеномена насталих у интеракцији човека и природе.

Национални паркови, резервати, споменици природе, предели изузетних одлика и паркови природе представљају очувани део природе посебних природних вредности

и предела, због којих имају трајни еколошки, научни, културни, образовни и здравствено-рекреативни значај.

Заштићена подручја у Републици Србији представљају подручја која по својим еколошким, биогеографским и другим карактеристикама представљају природне целине од изузетног значаја са екосистемима и пределима посебних вредности у погледу изворности, разноврсности вегетације, флоре и фауне, репрезентативних геоморфолошких, геолошких, хидролошких и других појава и процеса, културно-историјске вредности и антропофеномена насталих у интеракцији човека и природе и као такви налазе се под заштитом државе. Стављају се у функцију спровођења укупне заштите и развоја природних ресурса и свих осталих вредности, специфичности и феномена, Законом о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21) и актима о проглашењу заштићених подручја, као добра од општег интереса.

Просторним планом Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/10), површина заштићених подручја, која је планирана за заштиту до 2021. године је око 12%.

2) Да ли се у предметној области спроводи или се спроводио документ јавне политике или пропис? Представити резултате спровођења тог документа јавне политике или прописа и образложити због чега добијени резултати нису у складу са планираним вредностима.

Решења Предлога уредбе су у складу са:

– Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09-др. закон, 72/09-др. закон, 43/1-УС, 14/16, 76/18, 95/18-др. закон и 95/18-др. закон);

– Законом о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21);

– Законом о инспекцијском надзору („Службени гласник РС”, бр. 36/15, 44/18-др. Закон и 95/18);

– Законом о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18, 95/18-др.закон);

– Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 135/04);

– Законом о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09);

– Законом заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, број 36/09);

– Законом о обновљивим изворима енергије („Службени гласник РС”, број 40/21);

– Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС”, број 31/12);

– Просторним планом Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/10);

– Националном стратегијом одрживог коришћења природних ресурса и добара („Службени гласник РС”, број 33/12);

– Националним програмом заштите животне средине („Службени гласник РС”, број 12/10);

– Националном стратегијом одрживог развоја („Службени гласник РС”, број 57/08).

Националном стратегијом одрживог коришћења природних ресурса и добара, дефинисан је основни циљ који је усмерен на обезбеђивању услова за одрживо коришћење природних ресурса и добара, стварањем основе за постављање планова, програма и основа за сваки појединачни природни ресурс или добро. Специфичан циљ стратегије је повећање површине под заштићеним подручјима до 10% до 2014. године, односно до 12% до 2021. године.

Специфични циљ у оквиру Националног програма заштите животне средине дефинисан је у правцу заштите природе као и утврђивање и спровођење заштите природних целина од значаја за Републику Србију.

Кључни национални приоритети Републике Србије, дефинисани Националном стратегијом одрживог развоја су заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса, очување и унапређивање система заштите животне средине, смањење загађења и притисака на животну средину, коришћење природних ресурса тако да остану расположиви и за будуће генерације и успостављање система заштите и одрживог коришћења природних богатстава, тј. ресурса.

3) Који су важећи прописи и документи јавних политика од значаја за промену која се предлаже и у чему се тај значај огледа?

Предлогом уредбе о проглашењу Парка природе „Голија” општи и посебни циљеви су усклађени с важећим документима јавних политика и постојећим правним оквиром, односно Планом рада Владе, Законом о заштити животне средине, Законом о заштити природе, Просторним планом Републике Србије, Националном стратегијом одрживог коришћења природних ресурса и добара, Националним програмом заштите животне средине и Националном стратегијом одрживог развоја.

Законом о заштити природе и актима о проглашењу заштићених подручја, заштићена подручја, као добра од општег интереса, стављају се у функцију спровођења укупне заштите и развоја природних ресурса и свих осталих вредности, специфичности и феномена. Актом о проглашењу заштићених подручја, прецизно се утврђује врста заштићеног подручја, режими заштите са забранама и ограничењима, специфични за одређено подручје које се проглашава заштићеним.

Просторним планом Републике Србије, површина заштићених подручја, која је планирана за заштиту до 2021. године је око 12%.

Стратешки циљ Републике Србије, у процесу придруживања Европској Унији, јесте да се изврши усклађивање домаћих прописа са прописима Европске Уније.

4) Да ли су уочени проблеми у области и на кога се они односе? Представити узроке и последице проблема.

На стање животне средине утичу појаве условљене својствима терена, а делом и човековим утицајем.

На стање квалитета ваздуха утичу локални извори загађивања, чији су утицаји ограничени на истраживано подручје, али и регионални транспорт загађујућих материја из ширег окружења. Локалне изворе загађивања ваздуха представљају: индивидуална ложишта (мали загађивачи који као енергент углавном користе дрво), мале котларнице за грејање туристичких објеката и фарми, саобраћај (на најзначајнијим саобраћајницама издувни гасови из аутомобила не загађују ваздух као у урбаним деловима), пољопривреда (с обзиром на изузетно ниску густину насељености мали су негативни ефекти на квалитет ваздуха), депоније, привремена позајмишта, односно мајдани. Загађење ваздуха настаје и услед преноса токсичних материја из ширег окружења. Већи загађивачи лоцирани су по ободу подручја, у већим градовима, односно општинским средиштима. На подручју Голије квалитет ваздуха је очуван. Загађење ваздуха присутно је у насељима по ободу подручја у којима је мали емисиони потенцијал присутних потенцијалних загађивача.

Очуван квалитет површинских и подземних вода условљен је степеном развијености или неразвијености подручја. Ово се односи пре свега на одсуство већих производних објеката и слабу насељеност подручја. Квалитет површинских вода у већем делу подручја је очуван. Насеља развијеног типа са засеоцима немају изграђену водоводну и канализациону мрежу и у овим деловима присутно је загађење органским материјама из насеља. Површински водни ресурси угрожени су на више начина: изливањем отпадних вода из насеља (комуналне отпадне воде, воде из штала,

атмосферске воде са саобраћајница) и индустрије без претходног третмана, применом хемијских препарата у пољопривреди (не ради се о већим количинама ђубрива које могу значајније угрожити подземне воде), депоновањем смећа у долинама река (лешеве угинулих животиња, одлагање чврстог отпада у индивидуалним домаћинствима у близини окупација), неконтролисано изградњом викенд објеката, и др.

Експлоатација подземних вода се спроводи у највећој мери за потребе локалног становништва и то каптирањем извора/врела или бушеним/копаним бунарима, и знатно мање, за потребе привредних објеката. Загађивање подземних вода пре свега је последица неадекватног третмана септичких јама у свим сеоским насељима. Новији објекти, било да је реч о фармама или туристичким објектима, имају непропусне септичке јаме које се периодично празне. Бесправном изградњом викенд-објеката у изворишној зони Црне реке (изворишни крак Студенице) на Одвраћеници, на потезу од Бисер воде преко Одвраћенице до Јанковог камена, Честа врела и друга новонастала насеља посебно су угрожена.

Земљиште је угрожено неодговарајућом обрадом земљишта, употребом вештачких ђубрива и средстава за заштиту биља, ерозијом, и неконтролисаним одлагањем отпада, као и загађивањем у зонама рудника и каменолома, односно привремених позајмишта, без одговарајуће ревитализације и рекултивације.

Извори загађивања и оцена квалитета земљишта - извори загађивања земљишта на подручју Парка природе „Голија” своди се у већој мери на активности у вези са пољопривредом и експлоатацијом сировина и камена, а мање са туризмом. Посебан проблем представља деградација земљишта изазвана зарастањем ливада као последица необрађивања земљишта, а у вези са одумирањем појединих сеоских домаћинстава, ерозијом и изградњом викенд објеката (промена намене простора, на Гребену Голије – Одвраћеници, између Белих вода и Дајића, Честим врелима и у околини манастира Студеница).

Климатске промене, превенција и управљање ризицима – Подручје Голије је у последњих неколико година изложено утицају климатских промена, што се пре свега одражава знатним сушењем шуме, као и смањењем броја дана са снежним покривачем у протеклим годинама. Када говоримо о ризицима, постоји угроженост од поплава ниских, приобалних области у доњем и средњем току река. Пожари су такође честа појава у летњем периоду.

Подручје је привредно неразвијено. Пољопривредна производња је екстензивног типа, без тенденције да прерасте у конвенционалну. Гајење кромпира је најзаступљенији вид ратарске производње, иако се кромпир гаји на релативно малим површинама у односу на укупне обрадиве површине. У узгоју стоке заступљен је традиционални начин неге и исхране. Изворне ливаде и пашњаци су основ вредновања биолошке разноврсности и потенцијала за развој сточарства. Травне површине користе се непосредно у испашу стоке и посредно за спремање конзервиране сточне хране. Пашњаци и сеоске утрине искоришћавају се непланском испашом, а ливаде испашом, кошењем и комбиновано, што укључује планско и полуинтензивно искоришћавање. По обиму површина, ово је најраспрострањенија биљна производња на подручју.

Прелазак са екстензивног на конвенционални тип пољопривредне производње условио би нарушавање природних вредности подручја, а последице би се одразиле кроз:

- нарушавање еколошких услова биоценоза, услед константне, системске примене агрохемијских средстава;
- загађење површинских и подземни вода, под притиском хемијских препарата у функцији неге пољопривредних култура и узрочно-последичну угроженост акватичних врста;

- ерозију пољопривредног земљишта услед интензивне примене агротехничких мера;
- могућу измену састава аутохтоне флоре, уносом култура у природне екосистеме (подсејавање травних површина и слично);
- неправилно и непланско коришћење травнатих површина;
- нарушавање предеоне целине, повећањем површина под културом.

Ботаничке вредности подручја Голије чине: флористички диверзитет са око 900 таксона; један од најзначајнијих центара диверзитета биљних врста и терцијарних реликата са значајним ендемичним и угроженим врстама флоре, као и врстама које повезују западни и централни део Балканског полуострва; ботанички значајна подручја са очуваним лишћарским и лишћарско-четинарским шумама прашумског типа, као и шумама четинара, посебно субалпијске смрче. Ендемичне и реликтне врсте посебно су заступљене у шумским заједницама које гради планински јавор (*Acer heldreichii*), који у ботаничком погледу симболизује целу планину, а посебан значај има и зеленика (*Ilex aquifolium*). Очуваност природне и животне средине пропорционална јр степену неискоришћености природних ресурса, односно проистиче из малог обима коришћења ресурса и простора.

Као актуелни и потенцијални фактори угрожавања постојеће фауне, флоре и вегетације су све оне активности које би могле довести до нарушавања или девастације постојећих екосистема и укупног екосистемског диверзитета.

Подручје Голије карактерише мозаичност у смењивању површина шумског и пољопривредног типа: шуме, шумски комплекси и шумски фрагменти чисте и примешане листопадне и четинарске вегетације, забрани, оранице, ливаде, пашњаци, воћњаци, жбунаста вегетација, шибље и живице, појединачна стабала и групације. Анализирано подручје пресецају државни путеви, сеоски и шумски некатегорисани путеви. На подручју заступљени су: врло очувани (природни) екосистеми, површине блиске природним екосистемима, површине са полу-природним стаништима, парцеле напуштеног пољопривредног земљишта у процесима сукцесије и интензивно обрађиване пољопривредне површине. Фактори угрожавања моћу бити: отварање путева за извлачење дрва; каменоломи и пратећа инфраструктура; скијалишта - активно мање скијалиште на локалитету Одвраћеница и планирана изградња већег. Утицај – директан. Развојем нових скијалишта очекује сеча већих шумских комплекса.; паркиралишта; нерационална и непланска градња; бацање ђубрета; каптирање извора; гажење; МХЕ.

Највећи негативан утицај на најзначајнија станишта на Голији, а генерално и у Србији, на тересаве, има развој туризма. Интензивни развој ски туризма са својим пратећим ефектима (повећано антропогено присуство, пратећа инфраструктура, развој викенд насеља, загађење, измене природних хидролошких и микроклиматских карактеристика и друго) представља потенцијалну претњу за тресаве на Голији као и за више других станишта сфагнумских маховина. Постојећом инфраструктуром највише је угрожена тресава Дајићко језеро, која је у окружењу асфалтног пута. Оближња чесма је каптирана, а сваког 21. јула (Свети Прокопије) одржава се традиционални сабор – вашар (некада се одржавала и литија око језера). Раније бележено бацање отпада у језеро (флаше, тракторске гуме).

Измена морфолошких и физичко-хемијских карактеристика и хидродинамичких параметара акватичних екосистема Парка природе „Голија“, прекидање и ометање узводно – низводних миграторних путева риба и угрожавање рибљег фонда услед изградње хидроенергетских објеката (водозавхвата, цевовода, машинских зграда, одводних канала), последица су негативних антропогених утицаја који доводе до деградације или трајне измене водотокова и читавог предела. Измене карактеристика воде потенцијално утичу и на измену заједница хидробионата (фито– и зоо планктона, перифитона и макрозообентоса), а тиме и до промена структуре рибљих заједница. Уз постојеће, већ изграђене мале хидроелектране (МХЕ) на Студеници, Бревини, Бучком

потоку итд., потенцијалну опасност представља и изградња предвиђених малих хидроелектрана на већини водотока у границама заштићеног подручја, на Белостенском потоку, Брвеници, Бревини, Брусничкој реци, Бучком потоку, Вуковића потоку, Голијској реци, Дајићкој реци, Загумачкој реци, Ивањском потоку, Јастребовачком потоку, Караулском потоку, Кукавичком потоку, Моравици, Пакашници, Пепељановом потоку, Плешинској реци, Предолској реци, Равањском потоку, Речици, Сапатници, Склапијевцу, Средњој реци, Студеници и Црној реци, што ће у значајној мери изменити хидрографску мрежу Голије, једну од темељних вредности подручја.

Кључни антропогени негативни утицај на постојећу фауну риба огледа се и у преграђивању водотока изградњом брана за хидроелектране, на којима нема рибљих стаза – пролаза (нпр. на Моравици), чиме су миграторни путеви риба трајно пресечени, а тиме и онемогућени контакти рибљих популација узводно и низводно од самих баријера. Сличне последице изазивају и противбујичне преграде и бране објеката за водоснабдевање без или са неадекватним рибљим пролазима (стазама).

У Дајићком језеру и Округлици је евидентирано присуство алохтоне, малоцењене коровске врсте – сребрног караша (бабушка), изузетно штетне врсте по аутохтону ихтиофауну и друге групе организама. Присуство ове врсте је највероватније последица несавесног и намерног уношења у ове екосистеме од стране појединаца, иако је њено уношење, као стране врсте у нашим водотоцима, законима из области заштите природе и заштите рибљег фонда, као и међународним прописима и конвенцијама, забрањено.

Оптерећења изазивају и различити загађивачи, комунални отпад и отпадне воде из насеља и индустријских постројења, као и токсичне материје са околног обрадивог земљишта, посебно са малињака третираних пестицидима.

Станишта великог броја врста водоземаца и гмизаваца на заштићеном подручју су угрожена. Најизраженији угрожавајући фактори су: изградња, прекомерна сеча шума, криволов, несавесно и неконтролисано коришћење хемијских средстава у пољопривреди и слично. *Планински мрмољак* је осетљив на губитак и деградацију водених станишта услед исушивања површинских вода и развоја аквакултура. У Србији (као и у суседним земљама), веома битан фактор угрожавања је и уношење предаторских врста риба у планинска језера, у циљу развоја аквакултура. Предаторске врсте риба могу врсту угрозити директно или доводе до промена у њеној популационој динамици. Као фригорифилна врста, планински мрмољак је нарочито осетљив на глобалне климатске промене тј. отопљавање. Осетљив је и на ефекат киселих киша и озонских рупа (повећано UV-B зрачење), који мењају хидролошке одлике станишта. Пошто је репродукцијом везан за водена станишта, угрожава га и директно загађивање истих, пре свега одсуством регуларног одвођења отпадних вода из сталних насеља, викенд-насеља и фарми. Као битан фактор угрожавања истичу се и природне катастрофе, попут суше и екстремно високих температура, као и пожара, нарочито у јужним деловима ареала. Бујице и ерозије током поплава могу директно угрозити конфигурацију станишта, али и пореметити структуру самих популација (одношењем јединки и јаја).

Предложене мере заштите: Планински мрмољак је строго заштићена врста и потребно је извршити развој и имплементацију законске регулативе, пре свега на локалном нивоу, као и едукацију локалног становништва и подизање свести јавности о значају заштите врсте и критичних станишта. Неопходно је даље истражити факторе њеног угрожавања, стања станишта и мере заштите. Потребно је залагати се за обнављање водених станишта угрожених дренажом, загађењем и развојем акумулација, каптажа и аквакултура.

Изоловане периферне популације *жабе травњаче* у Србији могу бити осетљиве на антропогене утицаје и захтевају посебан статус заштите. Травњача је осетљива на губитак и деградацију станишта, како копнених, пре свега услед претварања природних станишта

у пољопривредна подручја, тако и водених, услед исушивања површинских вода и развоја аквакултура. У јужним деловима ареала (па и у Србији), веома битан фактор угрожавања је и уношење предаторских врста риба у планинска језера, у циљу развоја аквакултура. Предаторске врсте риба могу директно угрозити врсту или довести до промена у популационој динамици врсте. Као фригорифилна врста, жаба травњача је нарочито осетљива на глобалне климатске промене, тј. отопљавање. Осетљива је и на ефекат киселих киша и озонских рупа (повећано UV-B зрачење) који мењају хидролошке одлике станишта. Пошто је репродукцијом везана за водена станишта, угрожава је и директно загађивање истих, пре свега одсуством регуларног одвођења отпадних вода из сталних насеља, викенд-насеља и фарми. Као битан фактор угрожавања истичу се и природне катастрофе попут суше и екстремно високих температура, као и пожара, нарочито у јужним деловима ареала. Бујице и ерозије током поплава могу директно угрозити конфигурацију станишта, али и пореметити структуру самих популација (одношењем јединки и јаја). У Србији, пре свега, ограничено и фрагментисано распрострањење, чини ову врсту веома рањивом. Дуге миграције ка местима за репродукцију чине ову врсту подложном директном антропогеном угрожавању, пре свега у смислу гажења на путевима и антропогено изазваних пожара на њеним стаништима. Смртност на путевима приликом сезонских миграција забележена је на појединим локалитетима у Србији.

Предложене мере заштите: Жаба травњача је строго заштићена врста и потребно је извршити развој и имплементацију законске регулативе пре свега на локалном нивоу, као и едукацију локалног становништва и подизање свести јавности о значају заштите врсте и критичних станишта. Неопходна су даља истраживања еколошких и популационих карактеристика, чиме би се установили и најугроженији локалитети ове врсте у Србији. Неопходно је даље истражити факторе угрожавања, стања станишта и мере заштите. Потребно је ограничити и контролисати сечу шума, изградњу и туризам у високопланинским областима и залагати се за обнављање водених станишта угрожених дренажом, загађењем и развојем акумулација, каптажа и аквакултура, као и организовање волонтерских акција на важнијим миграционим коридорима на путевима на којима се установи велика смртност животиња. Резултати популационо-еколошких истраживања могу указати на потенцијално битне локалитете који би требали добити статус заштићених подручја. Пошто је жаба травњача осетљива на интродукције патогена и предатора, потребно је утврдити колико је ова врста у Србији изложена предацији и паразитима/патогенима и спровести одговарајуће мере заштите.

Степског смук, који у Србији насељава специфична (и у великој мери угрожена) степска и шумо-степска станишта, пре свега угрожава губитак и деградација станишта. Ово се посебно односи на панонски регион Србије, у којем је навећи део погодних станишта претворен у пољопривредно земљиште (оранице, воћњаке, винограде), па су одговарајућа станишта очувана само на рубовима између поља или лесним одсечима. Таква су станишта изузетно фрагментирана и комуникација међу популацијама је отежана, а у већини региона и практички онемогућена. Због тога јединке често морају прелазити велике дистанце, при чему су изложене страдању на путевима или предаторима. Аутохтона станишта степског смук угрожавају и промена намене непољопривредног земљишта, као и развој инфраструктуре путем урбанизације. Најдиректнији фактор угрожавања популација степског смук у Србији је убијање јединки из страха и предрасуда људи у регионима у којима је ова врста најчешћа змија.

Предложене мере заштите: Степски смук је строго заштићена врста. С обзиром на високу учесталост случајева убијања великог броја јединки степског смук у већини региона Србије, неопходна је стриктна контрола и примена казних мера у циљу спречавања уништавања (директног убијања) јединки и популација. Стога је за очување ове врсте змија у Србији веома значајно подизање свести јавности о значају заштите врсте и њених специфичних станишта. Од суштинског су значаја и детаљнија фаунистичка истраживања, у циљу утврђивања граница ареала и бројности популација

ове врсте у Србији. За предузимање мера заштите популација степског смука у нашој земљи неопходна су популационо-еколошка истраживања, праћење основних биолошких параметара, еколошких специфичности, као и фактора угрожавања. Због честих случајева гажења јединки, неопходна је изградња пролаза испод путева, барем на онима са великом фреквенцијом саобраћаја.

Поскок у Србији нема много угрожавајућих фактора. Као отровница, седентарна је, са ограниченим ареалом дневно-ноћне и сезонске активности. Из тог разлога, антропогене активности које могу довести до деградације станишта односе се пре свега на индустријализацију, изградњу људских насеља и саобраћајница, и могу потенцијално угрозити локалне (суб)популације, али мало је вероватно да то може имати шире размере. Општи проблем на читавој територији Србије је убијање јединки због страха или сујеверја. Исто тако, не треба занемарити ни утицај појединаца из земље и иностранства, који у тераристичке сврхе сакупљају јединке одређених морфолошких карактеристика; обим сакупљања и потенцијалне ефекте на локалне популације није могуће проценити.

Предложене мере заштите: Поскок је заштићена врста и врста под контролом промета. Имплементација законских одредби је генерално спроведена, али не и на локалном нивоу. Едукација и подизање свести локалног становништва, полиције, инспекцијских служби, као и надлежних у институту за производњу анти-виперина о биологији, екологији и опасностима од поскока, од виталног је значаја за сузбијање страха, сујеверја, убијања и нерационалног коришћења јединки ове врсте у Србији. За дуготрајан опстанак популација неопходни су праћење фактора угрожавања и популационих трендова, мониторинг, као и предузимање одговарајућих мера заштите популација.

У Србији су угрожавајући фактори различити за високопланинске и низијске популације *шарке*, али постоје и они који су заједнички. Пре свега, они се односе на биолошке и популационо-еколошке параметре свих популација. Веома мали и дисјунктан ареал представља посебну опасност за опстанак ове врсте у Србији. Релативно ограничене способности дисперзије јединки, потенцијално мале густине популација у којима може доћи до поремећаја односа полова и великих флукуација у бројности јединки, повећавају вероватноћу појаве инбридинга у популацијама шарке у Србији. Динамике популација плена могу додатно утицати на бројност и густину популација шарки. Константан антропогени утицај је и веома често убијање јединки због страха или сујеверја, као и повремено сакупљање и коришћење јединки у циљу производње анти-виперина. Антропогени утицаји на високопланинске популације подразумевају изградњу инфраструктурних, туристичких и стамбених објеката (саобраћајнице и ски стазе) на појединим стаништима шарке, а који имају директан или индиректан негативан утицај на јединке и популације. Са друге стране, пољопривредне активности, нерационално и ненаменско коришћење земљишта, шума и осталих типова вегетације, главни су фактори угрожавања низијских популација шарке у Србији.

Предложене мере заштите: Шарка је строго заштићена врста, али је у пракси имплементација законских одредби неадекватна, како на државном, тако и на локалном нивоу. Подизање свести и едукација локалног становништва, полиције, инспекцијских служби и надлежних у институту за производњу анти-виперина о биологији, екологији и опасностима од шарке, од виталног су значаја за сузбијање страха, сујеверја и убијања јединки ове врсте у Србији. Систематска фаунистичка истраживања су неопходна како би се утврдила прецизна дистрибуција, границе ареала и бројност популација шарке у Србији. Популационо-еколошка истраживања и детектовање фактора угрожавања неопходни су за предузимање ефикасних мера заштите, као и дугорочни мониторинг популација у нашој земљи. Када је у питању заштита станишта, од суштинског су значаја конзервационе мере за спречавања неадекватног и ненаменског коришћења, уништавања, и угрожавања како високопланинских, тако и низијских станишта. Сва забележена и новооткривена станишта шарке у Србији морају

бити уврштена у строго заштићена подручја.

Фактори угрожавања фауне инсеката су углавном индиректни и подразумевају низ негативних утицаја који доводе деградације њихових станишта. Непланско ширење људских насеља које доводи до значајних измена у структури и квалитету природних станишта могу имати вишеструко негативно дејство на популације инсеката. Нелегална изградња објеката различите намене и изградња пратеће инфраструктуре може довести до исчезавања појединих врста са одређеног простора. Образовање дивљих депонија, ширење обрадивих површина, експлоатација шума, представљају факторе који могу оставити трајне последице на ентомофауну. Ширење пољопривредног земљишта и неадекватна употреба инсектицида имају директно негативно дејства на фауну инсеката. Мере заштите првенствено треба усмерити на контролу градње и коришћења земљишта. Евентуалну изградњу инфраструктуре спроводити по строго дефинисаним условима. Такође веома је важно регулисати употребу инсектицида за сузбијање штетних инсеката у пољопривреди. У циљу спровођења ефикасне заштите неопходна су детаљнија фаунистичка истраживања, као и допуна базе података која би представљала основу за остале активности и мере заштите. Посебну пажњу треба посветити ретким, ендемичним и реликtnим врстама. Поред основних истраживања диверзитета ентомофауне, потребно је спровести и мапирање ареала појединих врста, а такође и успоставити систем праћења стања фауне инсеката, због евентуалног предузимања додатних мера заштите. Упоредо са фаунистичким истраживањима неопходно је спроводити едукативне програме и радити на унапређењу и развоју еколошке свести локалног становништва.

На заштићеном подручју постоје угрожавајући фактори који представљају проблем за заштиту птица: губитак, деградација, фрагментација и промене станишта услед изградње разних објеката, путева, насеља, каменолома, нарочито на местима гнезђења и главних ловних територија врсте; промене у станишту узроковане климатским променама које мењају састав врста у брдско-планинским буковим и мешовитим шумама; појачано сушење и повлачење букових шума; узнемиравање шумским радовима унутар територије гнезда или у непосредној близини; нелегално убијање и хватање замкама; коришћење планинских четинарских и мешовитих шума, укључујући и строго заштићена подручја; шумски пожари; неконтролисана употреба пестицида и штетних хемикалија у пољопривреди; друге људске активности које акумулирају токсине.

Мала сова *Glaucidium passerinum* и гаћаста кукумавка *Aegolius funereus* - Главни угрожавајући фактори за ове врсте су интензиван развој ски-туризма који потискује планинске четинарске шуме, посебно у НП Копаоник, ПП Златибор, ПП Стара планина, као и у ПП Голија. Климатске промене које утичу на убрзано сушење стабала, промену састава врста у шумским заједницама и померање висинских појасева и појачан предаторски притисак шумске сове *Strix aluco*, али и интерспецијска конкуренција, услед освајања станишта на већим надморским висинама. Мере заштите су: заустављање уништавања шумских екосистема у познатим стаништима (спречавање изградње објеката и путне мреже, чисте и санитарне сече шуме), стварање функционалне мреже строгих шумских резервата у којима је експлоатација дрвне масе потпуно забрањена или је сведена на прихватљиву меру (забрана сече стабала са дупљом црне жуне *Dryocopus martius*, без обзира на здравствено стање шуме; број стојећих болесних, натрулих и сувих стабала очувати на 7-12 комада/ha), формирање зона потпуне забране сече шума у радијусу најмање 200 m око утврђеног или претпостављеног места гнезђења, као и на локацијама територијалних мужјака, промена планова просторне и специјалне намене ради спречавања ширења ски-стаза и других површина за туризам и рекреацију на рачун станишта врсте и постављање наменских кућица за гнезђење на одређеним локацијама, уз редовно одржавање и мониторинг.

Камењарка *Alectoris graeca* – Фактори угрожавања ове врсте су: нестанак одговарајућих станишта - отворених камењара, који постепено зарастају у жбунасту и дрвенасту вегетацију услед замирања традиционалног сточарства; несавесни ловци интродукују сродну турску камењарку *Alectoris chukar* са којом може настати конкуренција и хибридизација, фрагментација повољних станишта у којима остају изолована мала јата, међу којима је отежана комуникација и пошумљавање планинских голети културама четинара. Најважније мере заштите су: смањење утицаја екстремних метеоролошких прилика, посебно током хладних јесени и зима са обилним падавинама, кроз унапређење услова за преживљавање у зимским месецима (прихрана, склоништа), спречавање зарастања планинских пашњака и каменитих голети кроз подршку одрживом сточарству, спречавање незаконитог убијања, прогањања и узнемиравања кроз едукацију ловаца и планинара и примену законских санкција, спречавање уношења алохтоних врста и хибридних камењарки у природна станишта и повезивање географски изолованих јата еколошким коридорима.

Сури орао *Aquila chrysaetos* – Опасност по ову врсту представља тровање отровним мамцима за предаторе домаћих животиња и ловних врста, ширење површина за туризам и рекреацију у планинским подручјима, обнова вегетације услед напуштања традиционалних облика сточарства и ратарства, депопулације села и пошумљавања голети, рекреативне активности у близини места гнежђења, нарочито алпинизам и параглајдинг. Мере заштите за ову врсту су: ограничавање активности и кретања у близини места гнежђења, потпуна забрана и континуирана контрола тровања предатора домаћих животиња и ловних врста, подстицање екстензивног сточарства и традиционалних облика пољопривреде, очување мозаичности станишта, спречавање значајнијег подмлађивања и фрагментације шума градњом шумских путева, забрана градње нових туристичких центара и пратеће инфраструктуре.

Сиви соко *Falco peregrinus* – Главна опасност по сивог сокола је: убијање различитим методама (ватреним оружјем, удицама на голубовима од стране голубара, отровним мамцима) - голубари, ређе ловци; пљачка гнезда и хватање птица ради трговине, соколарства и колекционарства и узнемиравање на местима гнежђења - ловци, планинари, пењачи, фотографи, истраживачи. Мере заштите ове врсте су: спречавање убијања и прогањања од голубара и ловаца, законска заштита станишта (посебно места гнежђења), спречавање пљачке гнезда и хватања птица ради илегалне трговине, спречавање узнемиравања на гнездилиштима током ловних, рекреативних, алпинистичких, туристичких и других активности, строга контрола примене пестицида и других опасних и штетних хемикалија у пољопривреди и другим делатностима, едукација и подизање свести о заштити врсте, израда Акционог плана заштите врсте на националном нивоу или у оквиру међународних пројеката и програма заштите, као и могућности вештачког размножавања ради појачања или опоравка популације (повређене јединке неспособне за враћање у природу и/или јединке у соколарству).

Планински детлић *Dendrocopos leucotos* и тропрсти детлић *Picoides tridactylus* – Главну опасност по ове врсте су: потпуно уништавање и/или фрагментација прашумских делова шумских станишта; сеча зрелих стабала, санитарна сеча и повећање десетогодишњег етата и ширење путне мреже, туристичких центара и друге инфраструктуре. Мере заштите за ову врсту су: забрана промене намене земљишта и отварања нових шумских путева, уз адекватан менаџмент зрелих, шумских станишта - остављање стабала букве већих прсних пречника и старости, делимична забрана санитарне сече, уз обавезно очување стојеће мртве дрвне масе, забрана свих људских активности у периоду март-јул у радијусу 500 m од реалног или потенцијалног места гнежђења у свим категоријама заштићених подручја, стварање мреже строгих резервата са забраном сече у већим шумским пределима које врста настањује. Укључивање заузетих површина у мрежу заштићених подручја, мрежу ИВА и еколошку мрежу, рестаурација прашумских предела и побољшање станишних услова, уз примену одговарајуће праксе у шумарству у већим шумским подручјима.

На основу досадашњег увида у разноврсност и стање фауне сисара на предметном подручју и стању компоненти природе значајних за њено очување, може се закључити да она тренутно није значајније угрожена. Структура, величина и просторна конфигурација природних и других станишта пружа довољно могућности у смислу обезбеђења прехранбених и заштитних потреба присутних врста. Тренутно, свет сисара на предметном подручју не трпи значајан притисак од човекових активности које се тичу нпр. изградње туристичких комплекса и инфраструктуре и масовније изградње викенд насеља (заузимање простора). Те активности су још увек релативно умереног просторног обухвата и сконцентрисане око већ формираних урбаних центара (Одвраћеница, Рудно и сл.), тако да на читавом простору још увек постоји завидан диверзитет станишта који у погледу своје величине, структуре и повезаности представљају повољан амбијент за очување дивљег света.

Активности које се тичу директног коришћења природних ресурса, попут шумарских и ловних, уколико се спроводе у складу са прихваћеним планским документима не представљају реалан фактор угрожавања. У том смислу се може препоручити спровођење планских активности на гајењу, заштити и коришћењу дивљачи на подручјима са режимом заштите II и III степена.

Могући фактор угрожавања би представљале оне активности које би биле значајнијег просторног обухвата и које би биле праћене обимнијом прекомпозицијом природних предела, изменом структуре и просторног распореда станишта, општом фрагментацијом терена и значајним трошењем и захватањем локалних ресурса (шуме, земљиште, вода и тсл.). Такве су активности нпр. изградња већих објеката саобраћајне инфраструктуре, већи туристички комплекси, нове урбане целине и тсл.

У том смислу би и мере заштите биле усмерене у том правцу, значи ка очувању постојећег природног амбијента и компактности природних и модификованих станишта.

За очување крупних звери попут вука и мрког медведа, од изузетног је значаја очување постојеће композиције шумских комплекса и станишта и спречавање њихове евентуалне фрагментације.

За очување садашњег повољног статуса и бројности популација видре, од фундаменталног је значаја очување чистоте водотока ради обезбеђивања неопходне трофичке базе. Такође је довољно да се ловне активности и друге редовне мере корисника, усмерене ка узгоју, заштити и коришћењу дивљачи, и на подручјима са режимом заштите II и III степена одвијају према прихваћеним планским документима (ловне основе).

Пресецање и пробијање путева (локални, шумски) ремети структуру станишта фауне и представља значајан угрожавајући фактор. Један од проблема је уклањање вегетацијског слоја што доводи до брзе и трајне фрагментације станишта и изолације појединих делова популације (врста) у мале енклаве, што у дужем временском периоду може довести до изумирања. Ово се посебно односи на херпетофауну, јер ове животиње имају ограничену способност за миграције на већим раздаљинама или за насељавање других, мање нарушених подручја.

У тренутку када су активности становништва замрле и сви се окренули градовима и селима, појавила се нова антропогена опасност – покренута је дивља градња. Од почетне стихијске градње појединачних објеката, формиран је велики број локалитета за викенд изградњу и захваљујући томе туризам је показао своје ружно лице и запретио да се читав простор претвори у антропогену пустињу ишпартану улицама и низовима кућа и викендица.

Бесправна градња се због лоших услова (отежаног приступа, непостојања инфраструктуре и сл.) није проширила на велике површине. Иако туризам на овом подручју, тренутно није развијен у мери у којој може битно утицати на природне

потенцијале планира се да у будућности буде интензиван развој, па самим тим и један од већих фактора угрожавања.

Погрешно конципирани принципи развоја туризма, као и прекомерно присуство туриста на овом простору могу довести до разних типова загађења: одсуство система за пречишћавање отпадних вода из туристичко-угоститељских објеката угрожава водотоке и земљиште; кретање моторизованих туриста повећава концентрацију издувних гасова и буку; камповање ван предвиђених површина, неконтролисано одлагање смећа и ложење ватре изазивају загађење земљишта и вода; непланска и масовна градња објеката, саобраћајне и остале инфраструктуре може довести до нарушавања изворног изгледа и аутентичних вредности природног пејзажа.

Да би се избегле грешке и обезбедио одржив развој свих видова туризма, треба спречити неконтролисан и неуравнотежен развој туризма (изградња туристичких капацитета, урбанизације) без одговарајуће документације и неопходне претходно утврђење/изградње инфраструктуре.

Приликом уређења/изградње бициклистичких и пешачких стаза посебну пажњу обратити на очување биљног и животињског света и њихових станишта.

5) Која промена се предлаже?

На основу предложене категоризације заштићеног подручја „Голија”, и приказаних одлика овог природног добра, на бази мотива и ресурса природне и створене средине, развој и унапређење природног добра би се остваривали кроз:

- a) Ограничено коришћење простора Парка природе „Голија”;
- b) Функционално интегрисање Парка природе „Голија” са природним окружењем;
- c) Примену концепта усклађеног развоја на простору Парка природе „Голија” и његове околине;
- d) Унапређење Парка природе „Голија” у смислу боље заштите, уређења и коришћења:
 - обележавање посебно вредних локалитета, постављање путоказа и табли упозорења о поштовању успостављеног реда и режима;
 - редовно чишћење делова природног добра и његове околине;
 - уређење приступних путева и могућих планинарских стаза);
- e) Упознавање Управљача и власника земљишта са режимима заштите који важе на простору Парка природе „Голија”;
- f) Популаризацију и презентацију Парка природе „Голија” као природног добра од великог значаја. Успостављање посебне интернет стране о природном добру, написа и чланака у штампаним и електронским медијима са нагласком на значају природног добра у склопу укупног представљања овог краја у целини;
- g) Едукацију и информисање локалног становништва у вези са заштићеним природним добром;
- h) Укључивање локалног заинтересованог становништва у тржишни систем коришћења туристичких и комплементарних развојних потенцијала;
- i) Економско стимулисање и предфинансирање некомерцијалних активности, које обезбеђују уређење подручја;
- j) Обезбеђивање услова за даља научна истраживања чији би резултати подигли ниво значаја Парка природе „Голија”, посебно вредности био и геодиверзитета и унапредили научна сазнања о њима;
- k) Формирање хидрогеолошке, физичко-географске и биолошке базе података о природном добру;
- l) Истраживање живог света заштићеног природног добра и његове непосредне околине; научним и стручним радовима и публикацијама спроводити презентацију и популаризацију Парка природе „Голија” и њених природних и културних вредности;
- m) Логистичку и институционалну подршку на свим нивоима.

Изузев наведених општих смерница, издвајају се посебне, које су карактеристичне за поједине области – сегменте заштите, а које је неопходно спровести ради очувања и даљег унапређења природног добра.

6) Да ли је промена заиста неопходна и у ком обиму?

Сагласно Закону о заштити природе, а на основу утврђених природних и створених вредности изнетих у научној и стручној основи – Студији заштите Парка природе „Голија”, значајних са аспекта очувања разноврсности која је сконцентрисана на истраженом простору, стекли су се услови за заштиту овог природног добра.

7) На које циљне групе ће утицати предложена промена? Утврдити и представити циљне групе на које ће промена имати непосредан односно посредан утицај.

Активан приступ заштити природног добра претпоставља заједничко и координисано деловање различитих заинтересованих група за заштиту и развој подручја, као што су: локално становништво, локална самоуправа, стручњаци, власти надлежне за управљање природним добром, привредници и други корисници ресурса. У овом контексту, дата је анализа главних заинтересованих група за коришћење, заштиту, управљање и развојне иницијативе на плану привреде и туризма на простору Парк природе „Голија”, као и њихових потреба и могућности за јачање компетенција за учешће у управљању природним добром.

Република Србија је проглашењем Парка природе „Голија” и номинацијом овог простора за Резерват биосфере „Голија-Студеница“, указала је да подручје Парка види као зону одрживог развоја кроз интензивније успостављање неопходне инфраструктуре за развој туризма, пољопривреде и других делатности у сагласности са програмима заштите и управљања овим заштићеним подручјем као природним добром од националног значаја. У том контексту донети су неопходни просторни планови и други неопходни документи за развој подручја. Уједно, развој подручја види се у сарадњи и садејству са локалним самоуправама и становништвом. У том контексту, након проглашења Резервата биосфере (РБ) „Голија-Студеница”, Влада РС усвојила је Одлуку о оснивању Координационог савета за заштиту и развој подручја Голије 2002. године са задатком усклађивања активности на припреми планирања програма и управљања социо-економским и одрживим развојем подручја Голије, у складу са критеријумима очувања природне и културне баштине РБ „Голија-Студеница“, односно ПП „Голија” и потребом за побољшањем квалитета живота становника и развијања одговарајућих активности. Овај Савет постојао је до 2004. године. Деценију касније, у 2015. години, према инструкцијама УНЕСКО-а, а на основу решења Министарства пољопривреде и заштите животне средине, основан је Савет за Резерват биосфере „Голија-Студеница”, који је извршно тело за доношење одлука и одговорно за управљање подручјем резервата, као и Форум заинтересованих страна у РБ „Голија-Студеница”, као саветодавно тело које чини 15 чланова различитих заинтересованих страна из свих пет општина, са по три члана из сваке општине која се међусобно допуњују. Планирано је и оснивање општинских форума. За реализацију програма управљања, развоја и заштите Резервата биосфере држава је формирала и Одбор за UNESCO MaB програм, који делује при Канцеларији за UNESCO у оквиру Министарства иностраних послова Републике Србије.

Парк природе „Голија” простире се на територији градова Краљева и Новог Пазара, као и општина Ивањица, Рашка и Сјеница. Локалне самоуправе ових општина усвојиле су стратешке развојне планове, који простор подручја планираног за заштиту третирају као један од битних социо-економских фактора развоја. Развијањем успешне комуникације и сарадње са представницима локалне самоуправе, односно различитим циљним групама становништва, додатно би се дефинисало и обезбедило наменско, контролисано и одрживо коришћење у оквиру управљања заштићеним добром. Јавна

представљања Студије заштите Парк природе „Голија” су само део неопходне стратегије комуникације са циљем добијања подршке локалног становништва и локалне самоуправе програму управљања природним добром и принципима заштите.

У току валоризације подручја и утврђивања свих релевантних чињеница, обављени су разговори са представницима локалне самоуправе, и то:

- *Град Краљево* (адреса: Трг Јована Сарића бр.1, 36000 Краљево, www.kraljevo.rs) – Љиљана Шаренац (шеф одсека заштите животне средине), Мирјана Мирковић (одсек заштите животне средине), Бранка Чубриловић (одсек заштите животне средине), Данијела Богавац (одсек заштите животне средине), Звонко Ковачевић (руководилац одељења за урбанизам) и Драган Викторовић (заменик руководиоца одељења за урбанизам)

На састанку који је одржан 19.11.2019. године представљен је концепт заштите природног добра до ког се дошло након обављених теренских истраживања у поступку ревизије заштићеног природног добра ПП „Голија“. Састанак је одржан је са представницима Туристичке организације Краљево на коме се разговарало о активностима и развојним плановима препознатих институција који укључују подручје у обухвату граница природног добра ПП „Голија“.

- *Град Нови Пазар* (адреса: Стефана Немање бр. 2, 36300 Нови Пазар, www.novipazar.rs) – Исмаил Батиловић (начелник за урбанизам и изградњу), Растко Арсенијевић (одељење за заштиту животне средине) Енис Зековић (правник), Енис Мехметовић (архитекта), Суад Љајић (Завод за урбанизам) и Бисера Марић (Завод за урбанизам)

На састанку који је одржан 21.11.2019. године са представницима општинске управе Нови Пазар, разговарали смо о границама Парка природе „Голија“, односно о ревизији и усклађивању граница заштите, као и о просторном планску документацији и заштити животне средине на подручју Парка природе „Голија” који је у обухвату дела њихове територије.

- *Општина Ивањица* (адреса: Венијамина Маринковића бр. 1, 32250 Ивањица, www.ivanjica.gov.rs) - Миљко Главинић (начелник одељења за урбанизам), Бојана Главинић (шеф одељења за урбанизам), Лидија Ристић (руководилац одељења за инспекцијске послове), Радомир Лишанин (ТО Ивањица)

На састанку који је одржан 19.07.2019. године разговарало се о плановма и активностима који следе у поступку ревизије Уредбе о заштити Парка природе „Голија”, граница и режима заштите, као и о просторног планирања и заштите животне средине на подручју парка природе Голија.

- *Општина Рашка* (адреса: Предрага Вилимоновића бр. 1, 36350 Рашка, www.raska.gov.rs) - Бранко Костић (шеф одсека за урбанизам) и Ана Минић (инспектор за заштиту животне средине)

На састанку који је одржан 14.05.2019. године са представницима општинске управе, разговарали смо о границама Парка природе „Голија”, односно о ревизији и усклађивању граница заштите. Такође, било је и речи и у вези просторног планирања и заштите животне средине на подручју Парка природе Голија. Представници општине нису имали замерке на ревизију студије заштите, односно на предложене корекције граница Парка.

На састанку који је одржан 20.11.2019. године у просторијама Туристичке организације Рашка са Раденом Цветићем (директором ТО) и Милена Рашковић (правник ТО) разговарали смо о границама Парка природе, односно о предложеним изменама граница заштите на територији општине Рашка.

- *Општина Сјеница* (адреса: Краља Петра I, 36310, Сјеница, www.sjenica.rs) – Војо Трнчић (заменик председника скупштине општине), Јасминка Рожајац (шеф службе за урбанизам и обједињену процедуру), Адмир Макутовић (одељење за урбанизам и архитетуру), Хадија Растић (процена утицаја на

животну средину), Рад Хабитдовић (одељење за урбанизам) и Михајило Трипковић (директор Туристичке организације Сјеница).

На састанку који је одржан 21.11.2019. године разговарали смо о границама Парка природе „Голија“, односно о усклађивању граница заштите са катастарским подлогама. Представници општине нису имали замерке на ревизију студије заштите, односно на измењене границе Парка. Такође, разговарало се о просторним плановима, заштити животне средине, активностима и развојним плановима препознатих институција који укључују подручје у обухвату граница природног добра ПП „Голија“.

Град Краљево као регионални центар подручја, посебно је заинтересован за простор Парка природе и посебно Резервата биосфере. У том циљу, поред програма презентовања природне културне баштине организацијом различитих манифестација, град Краљево је посебно заинтересован за развој програма сеоског туризма, кроз оспособљавање и развој смештајних капацитета за пријем гостију у сеоским домаћинствима. Као део подстицаја становништва у овом контексту, преко Туристичке организације Града сваке године овим домаћинствима Град даје одређена неповратна средства за унапређење својих смештајних капацитета.

Град Нови Пазар простор Парка природе „Голија“ види пре свега као простор за изградњу викенд објеката и објеката за туризам, пре свега на простору Одвраћенице. Развој туристичких програма и презентације природног добра Град је усмерио пре свега на културно наслеђе.

Општина Сјеница, будући да захвата најмањи део Парка природе и да на том простору има само једно насељено место, своје развоје програме везане за заштићена подручја више су усмерили на простор Специјалних резервата природе „Пештер“ и „Увац“.

Општина Ивањица, као општина која заузима највећу површину Парка природе „Голија“, има највећи број насеља и становника, најзаинтересованија је за програме развоја на овом подручју. У том контексту ово подручје је покривено просторним плановима и програмима развоја одрживе пољопривреде и туризма. Општина Ивањица показала је изразиту спремност за подршку управљања овим простором као Парком природе и Резерватом биосфере и за усаглашавање планираног развоја ски туризма, смештајних капацитета и мрежа асфалтних путева и друге инфраструктуре са заштитом. У постојању статуса Парка природе и Резервата биосфере општина Ивањица види развој брэнда Голије као подручја очуване природе, како за развој туризма, тако и за добијање етикете еко производи за пољопривредне производе.

Општина Рашка, пре свега је своја настојања везано за развој заштићених подручја усмерила на капацитете своје територије у Националном парку „Копаоник“. На подручју Парка природе „Голија“, имајући у виду да су насеља са најугроженијом демографском сликом управо на територији општине Рашка тј. са најмањим бројем становника и углавном становницима старијих година, нема развијених програма подстицаја сеоског туризма. На овом простору општина сарађује на организовању манифестација које могу привући посетиоце у овај крај, као што је манифестација „Дани Јелене Анжујске“ коју организује манастир Градац, и организацију истраживачко-образовних акција и кампова.

ЈП „Србијашуме“, један је од главних заинтересованих страна на овом подручју, као предузеће које газдује државним шумама и управљач заштићеног подручја Парк природе „Голија“ и главни носилац управљања Резерватом биосфере „Голија-Студеница“. У том циљу доноси и спроводи стратешке планове и годишње програме управљања подручјем, уређују еко туристичку инфраструктуру, као што је постављање шетних, бициклистичких и образовних стаза, путоказа, инфо табли, одморишних места и сл, реализују програме мониторинга и заштите био и гео диверзитета, образовне програме и акције за локално становштво и сл. У циљу побољшања рада са

посетиоцима и локалним становиштвом управљач је изградио два центра за посетиоце: један на локлитету Беле воде, који је активан за време туристичке сезоне, и други на локлитету Одвраћеница, са значајним смештајним капацитетима, чије стављање у функцију чека завршне фазе уређења.

Фирме за обраду дрвета - имајући у виду да је Голија једна од наших најшумовитијих планина, не чуди присуство и заинтересованост ових фирми за рад на Голији. Један од добрих примера је фабрика „Слатина” која запошљава 35 радника из околних села.

Становништво села Парка природе „Голија”, као власници домаћинстава и имања су свакао најзаинтересованија страна за активност се збива на простору Голије. Поред потребе привредног и инфраструктурног развоја како ова насеља не би остала без становиштва, они итекако воде рачуна да природне одлике и квалитет животне средине остане очуван и незагађен. Своју заинтересованост и спремност за учешће у управљању и развоју подручја мештани одређених села показали су формирањем удружења које ће заступати њихове интересе, као што је Удружење домаћина Рудна.

Викендаши су у последње време све присутнији на подручју Парка природе и све је више објеката које граде, посебно на локалитетима Одвраћеница и Беле воде. Ови објекти су најразличитијег типа, од привремених објеката до монтажних и зиданих кућа, које су неуједначеног изгледа и габарита, тако да остављају утисак урбанистичке несређености и тиме нарушавају естетски изглед подручја. Додатно, ови објекти немају регулисане системе за отпадне воде.

Постојање викенд зона и изградња викендица је плански регулисана и већина објеката који су нелегално изграђени су у поступку легализације. У циљу даљег усмеравања и регулисања активности на овом пољу, регулисан је и одређен простор који је дозвољен за изградњу викенд објеката и насеља, као и услова под којима се могу градити.

Посетиоци на Голију долазе да би уживали у природи и њеним благодетима, тако да можемо констатовати да су туристи Голије углавном љубитељи природе и самим тиме углавном не остављају за собом негативне ефекте.

Власници хотела и угоститељских објеката у интерсу имају очување природних одлика простора као основног мотива доласка посетилаца. На Голији има око 1.200 лежаја, а издвајају се Хотел „Голија” на Одвраћеници, мотели „Гос” и „Куч” на Одвраћеници, као и „Радочело” у Миланчи и четири објекта осталих облика смештаја, са укупним бројем постојећих лежаја око 250. Сегмент комплеметарних смештајних капацитета чине одмаралишта и приватни смештај: Конак за госте Манастира Студеница са 70 лежаја и одмаралиште у Рудном које служи за смештај полазника обуке за деловање у вандредним ситуацијама. Смештај у сеоском туризму организује се у оквиру 7-8 домаћинстава и развија се по броју смештаја и квалитету понуде. Посебно се издвајају: Газдинство „Шеклер” са око 30 лежаја, Пансион „Небо” са 20 лежаја у селу Рудно. У понуди су и етно компелкс „Голиски конаци” у Куманици.

Духовни центри на простору Голије су манастири Студеница и Градац. Манастир Студеница као културно добро које има двоструки UNESCO статус, као Светска културна баштина и као део програма UNESCO „Човек и биосфера”, односно Резерват биосфере „Голија-Студеница”. У том контексту манастир развија планове унапређења простора и имања у складу са прописаним мерама и режимима заштите Парка и Резервата. Манастир је био домаћин бројним радионицама и скуповима заинтересоване јавности када се представљао концепт управљања простором и догворало о приоритетним активностима, као и иницијативама за успостављање Савета и Форума заинтересованих страна као управљачких тела Резервата. Такође, манастир је показао спремоност за реализацију иницијатива и образовних програма који отварају могућности за одрживи развој.

Манастир Градац иницирао је више акција везаних за могућности развоја и промоције традиције и старих заната, пољопривредних производа и јела и пића

голијских села, као и образовних програма за децу школског узраста о природном, духовном и културном наслеђу Голије.

Организације цивилног друштва у свим општинским и градским центрима јединица локалне самоуправе које се простиру на подручју Голије, а која имају и еколошке циљеве, заинтересоване су да буду носиоци акција ширења свести јавности о значају и потенцијалима Голије, програма еко туризма, образовних програма за унапређење компетенција локалног становништва за укључивање у управљање подручјем и учешће у одрживом развоју, научно-истраживачке акције и кампове и сл.

Научне и образовне институције - будући да Голија представља и изузетан полигон за научни и образовни рад, који пружа могућности развоја у смислу размене знања, протока људи, изградње образовних капацитета и препознатљивости подручја на глобалном и националном нивоу потребно је их искористити.

Могућности које пружа Парк природе „Голија” су препознале одређене групе и појединци заинтересоване јавности су и концепт управљања и развоја простора као Резервата биосфере. Заштита подручја, која подразумева одрживи развој, претпоставља управљачке активности засноване на очувању природних ресурса. Да би се ове активности спровеле, неопходно је развијати компетенције различитих група становништва заинтересованих за бављење делатностима за које су неопходни природни ресурси као што су: управљачи, представници општина, привредници, туристи и мештани. Компетенције и капацитети за одрживи развој могу се упоредити разноврсним образовним методама прилагођеним карактеристикама корисника, од програма обуке до давања основних информација о начинима одрживог развоја и ситематских знања о могућностима примене. У зависности од структуре делатности, потреба становништва и потреба развоја заштићеног подручја били би организационо и тематски програмиране образовне делатности. Поред програма образовања, потребно је интензивно радити и на подизању свести јавности о потреби заштите природних вредности и потенцијала, као и мудрог коришћења ресурса коришћењем постојеће медијске мреже. Успостављање управљања подручјем базираног на сарадњи локалног становништва, корисника и управљача само по себи представља друштвени напредак и омогућује даљи развој уз укључивање и уважавање разних интереса.

8) Да ли постоје важећи документи јавних политика којима би се могла остварити жељена промена и о којим документима се ради?

Жељена промена се остварује у складу са документима јавних политика наведеним у оквиру одговора на питање 2. у Прилогу 2.

9) Да ли је промену могуће остварити применом важећих прописа?

Промена се не може остварити у оквиру важећих прописа, односно Закона о заштити природе.

10) Квантитативно (нумерички, статистички) представити очекиване трендове у предметној области, уколико се одустане од интервенције (*status quo*).

Одустајањем од интервенције не би се променила укупна површина заштићених подручја на територији Републике Србије.

11) Какво је искуство у остваривању оваквих промена у поређењу са искуством других држава, односно локалних самоуправа (ако је реч о јавној политици или акту локалне самоуправе)?

Према класификацији Светске Уније за заштиту природе (IUCN) природно добро се сврстава у Категорију V – Заштићени копнени/морски предео (Protected landscape/seascape): заштићено подручје где је интеракција људи и природе временом произвела подручје посебних одлика са значајном еколошком, биолошком, културном и естетском вредношћу и где је очување интегритета те интеракције од кључног значаја

за заштиту и одржавање подручја, као и са њим повезаних природних и осталих вредности.

Подручје обухваћено границама Парка природе „Голија” од 2001. године налази се у оквиру UNESCO-вог Програма Човек и биосфера (Man and Biosphere – MAB) као резерват биосфере под називом „Голија-Студеница”

Парк природе „Голија” налази се у обухвату еколошке мреже Републике Србије - еколошки значајног подручја „Голија” (наведено под бр. 72 према Уредби о еколошкој мрежи), Емералд еколошке мреже (Емералд подручје „Голија”, са класификационим кодом „RS0000030”), међународно и национално значајног подручја за птице (IBA подручје „Голија”, са класификационим кодом „RS029IBA”), међународно значајног подручја за биљке (IPA подручје „Голија”), као и одабраног подручја за дневне лептире (РВА подручје „Голија 09”).

Према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС”, број 97/15) Парка природе „Голија” сврстава се у заштићена подручја I категорије – међународног, националног, односно изузетног значаја.

Ова уредба представља акт којим су принципи заштите природе из Закона о заштити природе примењени у конкретном заштићеном подручју.

У складу са тим, овом уредбом прописано је да се на Парка природе „Голија”, примењују прописи о заштити природе.

ПРИЛОГ 3:

Кључна питања за утврђивање циљева

1) Због чега је неопходно постићи жељену промену на нивоу друштва? (одговором на ово питање дефинише се општи циљ).

Предлогом уредбе о проглашењу Парка природе „Голија” општи и посебни циљеви су усклађени с важећим стратегијама и просторним планом из поглавља „Кључна питања за анализу постојећег стања” питање 1.

Жељену промену је неопходно постићи како би се остварило повећање укупне површине под заштитом до 12% територије Републике Србије.

2) Шта се предметном променом жели постићи? (одговором на ово питање дефинишу се посебни циљеви, чије постизање треба да доводе до остварења општег циља. У односу на посебне циљеве, формулишу се мере за њихово постизање).

Сагласно Закону о заштити природе на основу утврђених темељних природних вредности и значаја са аспекта очувања предеоног лика и укупног културног наслеђа, као и на научној и стручној основи изнетој у Студији, стекли су се услови за заштиту овог природног добра.

Циљ заштите Парка природе „Голија” је очување великог броја извора, река и потока са веома чистом планинском водом; најживописнијих клисура Студенице и Изубре; две активне монашке испоснице; аутохтоних шумских заједница, три водопада, бројних слапова и букова; тресава и језера, од којих су највећа Кошаниново и Дајићко језеро.

У Парку природе „Голија”, нарочито су заступљене букове шуме, мешовите лишћарско - четинарске шуме и чисте смрчеве шуме. Неки делови ових шума имају карактер прашуме. Осим планинског јавора (*Acer heldreichii*) који овде гради своје најлепше и најочуваније лишћарске и лишћарско-четинарске шуме у Србији, ову планину насељава још око 515 биљних врста, од којих су многе реликтног или ендемичног карактера (*Geum molle*, *Hedera helix*, *Ilex aquifolium*, *Ostrya carpinifolia*, *Aremonia agrimonoides*, *Asarum europaeum*, *Tamus communis*, *Trollius eurpaeus* и др.).

Утврђено је присуство 29 врста из фамилије орхидеја што је 50% од укупног броја који се односи на Западну Србију. Орхидеје (*Epipactis leptochila subsp. Neglecta*) и (*Dactylorhiza fuchsii*) пронађени на Голији су нови таксони за флору Србије.

Посебан значај флори неког подручја дају ендемичне и реликтне врсте. На Голији је забележено 56 ендемита и 35 реликата.

Јужне планинске стране планине, као и подгорине, обрасле су пространим ливадама и пашњацима. У смрчевом појасу очувале су се тресаве, као специфични и осетљиви екосистеми.

Парк природе „Голија”, стално или повремено настањује 53 врсте сисара, што тренутно чини око 50% врста које су до сада на било који начин регистроване на територији Србије. Поред бројних врста сисара, као што су слепо куче (*Spalax leucodon*), медвед (*Ursus arctos*), вук (*Canis lupus*) или лисица (*Vulpes vulpes*), Парк природе „Голија” насељава и 145 значајних врста птица: мала сова (*Glaucidium passerinum*), гаћаста кукумавка (*Aegolius funereus*), камелјарка (*Aquila chrysaetos*), сиви соко (*Falco peregrinus*), тропрсти детлић (*Picoides tridactylus*), планински детлић (*Dendrocopos leucotos*) и др.

У северном делу парка, у долини Студенице, налази се манастир Студеница из XII века, споменик културе под заштитом UNESCO-а.

Део Парка природе „Голија” (53.804 ha) са својим природним и створеним вредностима испунио је у потпуности критеријуме за номиновање за резерват биосфере по програму човек и биосфера (МАВ). Одлуком Међународног координационог савета за UNESCO MAB програм, септембра 2001. године, Резерват биосфере „Голија-Студеница” проглашен је за први резерват биосфере у Србији и постао је део UNESCO светске мреже резервата биосфере. Очуваност природе са великим бројем биљних и животињских врста, од којих су посебно значајне бројне ендемичне и реликтне врсте, као и присуство манастира Студенице који је од 1986. године на листи светске баштине (World Heritage), основа су за проглашење резервата.

Предметном променом се: успоставља ефикасна заштита и управљање заштићеним подручјем, унапређују мере (конзервација, санација – ревитализација и рекултивација) и режими заштите и мониторинга стања заштићеног подручја, уводи принцип адаптивног управљања у планове управљања заштићеним подручјем, унапређују и осавремењују планови управљања заштићених подручјем, заснива информациони систем заштићеног подручја и његово повезивање са националном инфраструктуром геопросторних података.

3) Да ли су општи и посебни циљеви усклађени са важећим документима јавних политика и постојећим правним оквиром, а пре свега са приоритетним циљевима Владе?

Република Србија према усвојеним стратешким документима (Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године) у заштити природних и културних добара има за циљ: очување и проширење заштићених природних целина као и обезбеђење одрживог коришћења елемената природе и природе у целини, повећање површина под заштићеним природним добрима и унапређење и заштита природног и културног наслеђа као развојног ресурса.

Жељена промена се остварује у складу са документима јавних политика наведеним у оквиру одговора на питање 1.

Промена се остварује у оквиру важећих прописа, односно у складу са Законом о заштити природе којим је прописано да се проглашење споменика природе спроводи доношењем уредбе.

4) На основу којих показатеља учинка ће бити могуће утврдити да ли је дошло до остваривања општих односно посебних циљева?

На основу повећања укупне површине под заштитом до 9% територије Републике Србије који је био планиран у периоду до 2023. године, у складу са Програмом заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године („Службени гласник РС”, број 53/21), односно Акционим планом за спровођење Програма заштите природе.

Остваривање општих односно посебних циљева је могуће на примеру очувања станишта, екосистема и врста, очување делова нетакнуте природе за научна истраживања, праћење стања и образовање, као и пружање прилике будућим генерацијама да искусе и бораве у областима које нису деградиране људским активностима итд.

Кључна питања за идентификовање опција јавних политика

1) Које релевантне опције (алтернативне мере, односно групе мера) за остварење циља су узете у разматрање? Да ли је разматрана „status quo” опција?

Узимајући у обзир значај локалитета, за остваривање циља разматране су опције да локалитет буде заштићен на покрајинском/регионалном или републичком нивоу и на основу досадашњег искуства превагнуло је мишљење да треба да буде заштићено на нивоу републике, а опција „status quo” није прихватљива јер је у супротности са општим и посебним циљевима.

2) Да ли су, поред регулаторних мера, идентификоване и друге опције за постизање жељене промене и анализирани њихови потенцијални ефекти?

Материја којом се уређује област заштите природе се не може устројити без постојања законског акта којим се уређују правила у заштити и очување заштићених подручја, тако да не постоје друге могућности за решавање уочених проблема.

3) Да ли су, поред рестриктивних мера (забране, ограничења, санкције и слично) испитане и подстицајне мере за постизање посебног циља?

Члановима 107. и 108. Закона о заштити природе за постизање посебног циља прописане су подстицајне мере.

Друге опције нису разматране јер су за постизање жељених промена прописане јасне процедуре Законом о заштити природе и пратећим подзаконским актима.

4) Да ли су у оквиру разматраних опција идентификоване институционално управљачко организационе мере које је неопходно спровести да би се постигли посебни циљеви?

Не, јер већ постоје националне институције које прате реализацију посебних циљева (Агенција за заштиту животне средине и др.).

5) Да ли се промена може постићи кроз спровођење информативно-едукативних мера?

Промену није могуће постићи кроз спровођење информативно-едукативних мера.

6) Да ли циљне групе и друге заинтересоване стране из цивилног и приватног сектора могу да буду укључене у процес спровођења јавне политике, односно прописа или се проблем може решити искључиво интервенцијом јавног сектора?

Да могу.

Циљне групе и друге заинтересоване стране из цивилног и приватног сектора су укључене у процес спровођења Закона, и то правна лица која могу бити именована за обављање послова заштите природе као управљачи заштићених подручја.

Обавеза за управљаче заштићених подручја да формирају Савет корисника заштићеног подручја. У циљу обезбеђивања интереса локалног становништва и корисника заштићеног подручја управљач оснива Савет корисника заштићеног подручја (у даљем тексту: Савет корисника). Савет корисника чине представници локалних самоуправа, организација и удружења чија се активност одвија на подручју заштићеног подручја и њега чине: по један члан из сваке општине заштићеног подручја, који се поименично делегира из сваке општине; један члан представник ловства кога именује ловачка комора Србије, из чланства регионалног одбора коморе коме територијално припада заштићено подручје; један члан из риболовачких организација кога именује надлежна риболовачка организација; један члан представник пољопривредника са заштићеног подручја; један члан представник туристичких

организација са заштићеног подручја; један члан представник локалних невладиних организација са заштићеног подручја. Прописано је да се у рад Савета корисника могу укључивати и други чланови носиоци права коришћења и експерти, са саветодавним гласом. Савет корисника доноси пословник о свом раду, као и препоруке о локално значајним стварима у оквиру законом прописаних мера које се тичу заштићеног подручја и упућује их управљачу заштићеног подручја. Надаље, прописано је да ради информисања становништва општина на чијој се територији налази заштићено подручје и усаглашавања њихових интереса са интересима заштићеног подручја, управљач заштићеног подручја сазива Савет корисника најмање једном годишње, као и да је корисник заштићеног подручја дужан да поштује мере које налаже управљач, а све у циљу извршавања законом поверених послова.

7) Да ли постоје расположиви, односно потенцијални ресурси за спровођење идентификованих опција?

Да, за спровођење идентификованих опција не захтева се ангажовање додатних ресурса, како кадровских, тако ни техничких.

8) Која опција је изабрана за спровођење и на основу чега је процењено да ће се том опцијом постићи жељена промена и остварење утврђених циљева?

Изабрана опција наведена је у одговорима овог прилога.

ПРИЛОГ 5:

Кључна питања за анализу финансијских ефеката

1) Какве ће ефекте изабрана опција имати на јавне приходе и расходе у средњем и дугом року?

Очување, унапређење, одрживо коришћење и приказивање природних и других вредности подручја Парка природе „Голија” спроводи се према плану управљања који доноси управљач на период од десет година, са садржином и на начин прописан законом којим се уређује заштита природе. За спровођење ове уредбе нису потребна додатна средства из Буџета Републике Србије у 2024. години.

До доношења Плана управљања, управљач ће вршити послове на основу годишњег програма управљања који је дужан да донесе и достави на сагласност Министарству заштите животне средине у року од 60 дана од дана ступања на снагу ове уредбе. Годишњи програм управљања садржи нарочито: сажет приказ природних и других вредности заштићеног подручја, циљева заштите и одрживог коришћења, могућности и ограничења за њихово остваривање; детаљан приказ годишњих задатака на чувању, одржавању, унапређењу, приказивању и одрживом коришћењу заштићеног подручја за потребе науке, образовања, рекреације и туризма и укупног социоекономског развоја; приказ задатака на обележавању заштићеног подручја, заснивању информационог система и противпожарној заштити; приказ субјеката и организационих и материјалних услова за извршења програма, висине и извора потребних финансијских средстава.

На основу програма управљања заштићеног подручја за текућу годину на који је Министарство дало сагласност у складу са законом, субвенције се додељују управљачу. Додела субвенција врши по захтеву за доделу средстава субвенција за заштићена природна добра од националног интереса које управљачи подnose на основу обавештења Министарства.

Изабрана опција неће имати веће утицаје на јавне приходе и расходе у средњем и дугом року.

2) Да ли је финансијске ресурсе за спровођење изабране опције потребно обезбедити у буџету, или из других извора финансирања и којих?

У складу са члановима 69. Закона о заштити природе средства за заштиту и развој заштићеног подручја обезбеђују се из: буџета Републике Србије, накнаде за коришћење заштићеног подручја, прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем (коришћење уређених и погодних терена, коришћење имена и знака, услуге управљача и улазак у заштићено подручје), средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе, затим донација, поклона и помоћи и других извора у складу са Законом.

Средства потребна за спровођење ове уредбе у 2024. години обезбеђена су Законом о буџету Републике Србије за 2024. годину („Службени гласник РС”, бр. 92/23), у износу од 26.123.450,00 динара на Разделу 25 - Министарства заштите животне средине, Глава 25.0 – Министарство заштите животне средине, Програм 0405 – Заштита природе и климатске промене, Функција 560 – Заштита животне средине неklasификована на другом месту, Програмска активност 0002 – Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса, Економска класификација 451 – Субвенције јавним нефинансијским предузећима и организацијама.

Средства за 2025. и 2026. годину биће обезбеђена у оквиру лимита на разделу Министарства надлежног за послове заштите животне средине.

Из буџета Републике Србије, а преко позиције Министарства заштите животне средине биће обезбеђена средства за суфинансирање програма управљања, а управљач заштићеног подручја има могућност да додатна средства обезбеди и из сопствене делатности, буџета локалне самоуправе, као и путем донација, поклона и помоћи и других извора у складу са Законом.

3) Како ће спровођење изабране опције утицати на међународне финансијске обавезе?

Неће утицати на међународне финансијске обавезе.

4) Колики су процењени трошкови увођења промена који проистичу из спровођења изабране опције (оснивање нових институција, реструктурирање постојећих институција и обука државних службеника) исказани у категоријама капиталних трошкова, текућих трошкова и зарада?

Неће проузроковати нове трошкове, па самим тим није потребно процењивати трошкове.

5) Да ли је могуће финансирати расходе изабране опције кроз редистрибуцију постојећих средстава?

Да, могуће је финансирати расходе изабране опције кроз редистрибуцију постојећих средстава.

6) Какви ће бити ефекти спровођења изабране опције на расходе других институција?

Изабрана опција неће проузроковати расходе других институција.

ПРИЛОГ 6:

Кључна питања за анализу економских ефеката

1) Које трошкове и користи (материјалне и нематеријалне) ће изабрана опција проузроковати привреди, појединој грани, односно одређеној категорији привредних субјеката?

Изабрана опција ће Јавном предузећу „Србијашуме”, као управљачу Парка природе „Голија” проузроковати трошкове везане за управљање овим заштићеним подручјем. Управљач је дужан да на прописан начин обележи Парк природе „Голија” и његове спољне границе најкасније у року од 12 месеци од дана ступања на снагу ове уредбе, као и да заснује дигиталну базу података, односно географски информациони систем о природним и створеним вредностима, непокретностима, активностима и другим подацима од значаја за управљање Парком природе „Голија” у року од две године од дана ступања на снагу ове уредбе.

Активности на обележавању Парка природе „Голија” и његових спољних граница, као и заснивање дигиталне базе података, односно географског информационог система о природним и створеним вредностима, непокретностима, активностима и другим подацима од значаја за управљање Парком природе „Голија” суфинансирају се из буџета Републике Србије, док ће остале активности, као што је успостављање чуварске службе, бити обавеза управљача.

Плански, контролисаним коришћењем ресурса обезбеђује се њихова одрживост и здрава животна средина. Ресурси се могу користити у процесима привређивања и економског развоја подручја као сировински потенцијал за развој различитих облика привреде, у првом реду пољопривреде, шумарства и туризма.

Вода је засигурно основна природна вредност, али потенцијално и један од главних ресурса овог простора. Заштита природе, у овом случају не подразумева неслагање са могућим коришћењем воде као ресурса. Вода се сада, чини се нерационално и неадекватно користи, али с обзиром на то да је водоснабдевање једна од приоритетних делатности или једноставније – основна потреба савременог друштва, мора се наћи начин, да се уједно заштити овај простор и његове природне вредности, али у перспективи и осигура довољно воде за опште потребе. То је засигурно могуће постићи, пре свега разумним газдовањем, чиме се неће довести у питање квалитет природе овог простора, тачније постојање овог природног добра.

Да би се очувале и унапредиле природне и предеоне карактеристике Парка природе „Голија” неопходна је заштита регионалних и локалних структура кроз очување и унапређење шумских екосистема, отворених пашњака и ливада, линијских зелених коридора, очување и заштиту вода и водотока, земљишта од ерозије, усклађивање изградње инфраструктурних објеката са карактером предела и њиховим капацитетом, обезбеђење њиховог коришћења, очување специфичне мреже насеља и др. Основна карактеристика овога простора, у привредном контексту (типична за већину руралних планинских подручја у Србији) је недовољна развијеност услед демографског пражњења простора, неадекватне старосне структуре, великог процента незапослене и неквалификоване радне снаге, лоше доступности и повезаности насеља, неадекватне искоришћености туристичког потенцијала и недостатка туристичке инфраструктуре, као и одговарајуће урбанистичке документације. Концепција развоја и унапређења квалитета живота полази од функције интегралног развоја и успостављања одговарајућег степена координације развоја пољопривредне производње и услужних делатности (трговина, туризам, занатство). Неопходно је створити услове који ће активирати природне потенцијале и мотивисати становништво на обнову традиционалног сеоског домаћинства, рурални развој и ревитализацију села. Постојећи природни и створени ресурси чине солидну основу за даљи развој и унапређење оних економских делатности које би биле базиране на коришћењу постојећих природних ресурса, а у духу концепта тзв. „одрживог развоја”, чиме би биле уједначене потребе за економским напретком и очувањем животне средине и природних вредности и ресурса. Како су природне вредности и ресурси основни економски потенцијал, развој овога простора се може снажније усмерити у правцу одрживог туризма (екотуризам,

спортско - рекреативни, излетнички, образовни, сеоски и транзитни) са специфичним садржаја.

2) Да ли изабрана опција утиче на конкурентност привредних субјеката на домаћем и иностраном тржишту (укључујући и ефекте на конкурентност цена) и на који начин?

Изабрана опција не утиче на конкурентност привредних субјеката на домаћем и иностраном тржишту.

3) Да ли изабране опције утичу на услове конкуренције и на који начин?

Изабрана опција не утиче на услове конкуренције.

4) Да ли изабрана опција утиче на трансфер технологије и/или примену техничко-технолошких, организационих и пословних иновација и на који начин?

Изабрана опција не утиче на трансфер технологије и/или примену техничко-технолошких, организационих и пословних иновација.

5) Да ли изабрана опција утиче на друштвено богатство и његову расподелу и на који начин?

Изабрана опција не утиче на друштвено богатство и његову расподелу.

6) Какве ће ефекте изабрана опција имати на квалитет и статус радне снаге (права, обавезе и одговорности), као и права, обавезе и одговорности послодаваца?

Нова решења неће суштински имати ефекте на квалитет и статус радне снаге.

ПРИЛОГ 7:

Кључна питања за анализу ефеката на друштво

1) Колике трошкове и користи (материјалне и нематеријалне) ће изабрана опција проузроковати грађанима?

Предложена решења неће проузроковати додатне трошкове грађанима, привреди, посебно малим и средњим привредним друштвима јер не уводи нове обавезе у односу на обавезе које су прописане важећим Законом о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 71/21).

2) Да ли ће ефекти реализације изабране опције штетно утицати на неку специфичну групу популације и да ли ће то негативно утицати на успешно спровођење те опције, као и које мере треба предузети да би се ови ризици свели на минимум?

Имајући у виду на је на простору предвиђеном за заштиту прописан режим заштите I, II и III степена, од којих од чега је у државној својини 29.141,65 ha (38,64%), у приватној својини 44.059,20 ha (58,10%) и 2.638,07 ha (3,47%) у јавном власништву, површине заштићеног подручја, за које се везује активна и проактивна заштита којим нису прописане ригорозне забране не постоји могућност штетног утицаја на неку специфичну групу.

Највреднији делови Републике Србије се стављају под заштиту, између осталог и ради очувања природних активности које већ постоје на тим подручјима и које би се могле развијати и морале усмерити ка очувању основних вредности тог подручја, што и представља систем одрживог развоја, односно усклађеност економског и друштвеног развоја с једне стране и заштите природе друге стране.

Као најочуванији и најдрагоценији објекти природе и значајни центри биолошке разноврсности, заштићена подручја на територији Републике Србије стављена су под заштиту у складу са националним законодавством и међународним уговорима. Заштићена подручја у Републици Србији представљају подручја која по својим еколошким, биогеографским и другим карактеристикама представљају природне целине од изузетног значаја са екосистемима и пределима посебних вредности у погледу изворности, биолошке разноврсности, репрезентативних геоморфолошких, геолошких, хидролошких и других појава и процеса, као и културно-историјских вредности и антропофеномена насталих у интеракцији човека и природе.

Национални паркови, резервати, споменици природе, предели изузетних одлика и паркови природе представљају очувани део природе посебних природних вредности и предела, због којих имају трајни еколошки, научни, културни, образовни и здравствено-рекреативни значај.

Заштићена подручја у Републици Србији представљају природне целине од изузетног значаја са екосистемима и пределима посебних вредности у погледу изворности, разноврсности вегетације, флоре и фауне, репрезентативних геоморфолошких, геолошких, хидролошких и других појава и процеса, културно-историјске вредности и антропофеномена насталих у интеракцији човека и природе и као такви налазе се под заштитом државе. Стављају се у функцију спровођења укупне заштите и развоја природних ресурса и свих осталих вредности, специфичности и феномена, Законом о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 71/21) и актима о проглашењу заштићених подручја, као добра од општег интереса.

3) На које друштвене групе, а посебно на које осетљиве друштвене групе, би утицале мере изабране опције и како би се тај утицај огледао (пре свега на сиромашне и социјално искључене појединце и групе, као што су особе са инвалидитетом, деца, млади, жене, старији преко 65 година, припадници ромске националне мањине, необразовани, незапослени, избегла и интерно расељена лица и становништво руралних средина и друге осетљиве друштвене групе)?

Мере изабране опције би позитивно утицале на лица са посебним потребама, развојем екотуризма, уређењем стаза и едукативних програма, посебно у руралним срединама а у складу са њиховим потребама и одрживим развојем.

Питања за која је процењено да нису релевантна за проблематику уредбе, изостављена су из Извештаја о спроведеној анализи ефеката за документ јавне политике.

ПРИЛОГ 8:

Кључна питања за анализу ефеката на животну средину

1) Да ли изабрана опција утиче и у којем обиму утиче на животну средину, укључујући ефекте на квалитет воде, ваздуха и земљишта, квалитет хране, урбану екологију и управљање отпадом, сировине, енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије?

На подручју Парка природе „Голија”установљавају се режими заштите I, II и III степена. У складу са чланом 35. Закона о заштити природе: у III степену спроводи се проактивна заштита, где се могу вршити управљачке интервенције у циљу

рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, развој села и унапређење сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних делатности локалног становништва, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора; у II степену – активна заштита ради очувања и унапређења природних вредности, посебно кроз мере управљања популацијама дивљих биљака и животиња, одржање и побољшање услова у природним стаништима и традиционално коришћење природних ресурса; у I степену – строга заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са изворним или мало измењеним екосистемима изузетног научног и практичног значаја, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине.

2) Да ли изабрана опција утиче на квалитет и структуру екосистема, укључујући и интегритет и биодиверзитет екосистема, као и флору и фауну?

Изабрана опција позитивно утиче на квалитет и структуру екосистема, укључујући и интегритет и биодиверзитет екосистема, као и флору и фауну, јер се обезбеђује очување станишта, екосистема и врста, очување изворне генетичке разноврсности, одржавање природних еколошких процеса, очување структурних одлика пејзажа, очување делова нетакнуте природе за научна истраживања, праћење стања и образовање, пружање прилике будућим генерацијама да искусе доживљај и ужитак у областима које нису деградиране људским активностима у дужем временском периоду, очување суштинских природних одлика и квалитета средине за дужи временски период, омогућавање јавног приступа ради задовољења духовних и физичких потреба посетилаца на начин којим се неће пореметити природне одлике подручја, пружање могућности локалном становништву да очува традиционални начин живота у складу са потенцијалима подручја, спречавање делатности које могу да наруше заштићено подручје, усклађивање потреба локалних заједница са вредностима подручја, очување склада природе, традиционалних и културних вредности, наставак традиционалног коришћења ресурса, градње, друштвених и културних манифестација, поспешивање начина живота и делатности које су у складу са природом и створеним вредностима.

3) Да ли изабрана опција утиче на здравље људи?

Изабрана опција позитивно утиче на здравље људи.

4) Да ли изабрана опција представља ризик по животну средину и здравље људи и да ли се допунским мерама може утицати на смањење тих ризика?

Изабрана опција не представља ризик по животну средину и здравље људи али се уводи нова дефиниција којом се дефинише начело предострожности, када постоји претња настанка значајне или неповратне штете за заштићено природно добро, значајног негативног утицаја на циљеве очувања или целовитости еколошке мреже, недостатак научних података неће бити узет као разлог за недоношење одлуке, одлагање или непредузимање мере за спречавање угрожавања и деградације природе.

5) Да ли изабрана опција утиче на заштиту и коришћење земљишта у складу са прописима који уређују предметну област?

Изабрана опција не утиче на заштиту и коришћење земљишта у складу са прописима који уређују предметну област.

ПРИЛОГ 9:

Кључна питања за анализу управљачких ефеката

1) Да ли се изабраном опцијом уводе организационе, управљачке или институционалне промене и које су то промене?

Изабраном опцијом не уводе се организационе, управљачке или институционалне промене.

2) Да ли постојећа јавна управа има капацитет за спровођење изабране опције (укључујући и квалитет и квантитет расположивих капацитета) и да ли је потребно предузети одређене мере за побољшање тих капацитета?

Постојећа јавна управа има капацитет за спровођење изабране опције.

3) Да ли је за реализацију изабране опције било потребно извршити реструктурирање постојећег државног органа, односно другог субјекта јавног сектора (нпр. проширење, укидање, промене функција/хијерархије, унапређење техничких и људских капацитета и сл.) и у којем временском периоду је то потребно спровести?

За реализацију изабране опције није било потребе извршити реструктурирање постојећег државног органа, односно другог субјекта јавног сектора, који у складу са чланом 101. Закона о заштити природе обављају управне послове заштите природе као и Завода за заштиту природе, који у складу са чл. 102. и 103. Закона о заштити природе обавља стручне послове заштите природе и природних добара која се налазе на територији Републике Србије.

4) Да ли је изабрана опција у сагласности са важећим прописима, међународним споразумима и усвојеним документима јавних политика?

Да, изабрана опција је у сагласности са важећим прописима, међународним споразумима и усвојеним документима јавних политика.

5) Да ли изабрана опција утиче на владавину права и безбедност?

Не, изабрана опција не утиче на владавину права и безбедност.

6) Да ли изабрана опција утиче на одговорност и транспарентност рада јавне управе и на који начин?

Да, изабраном опцијом у изменама и допунама Закона о заштити природе прописано је да се, уколико је за подручје донет акт о заштити, а на интернет страници је постављено обавештење о извршеној ревизији подручја са коригованим режимима заштите, примењују мере прописане ревизијом подручја приказане у студији заштите из члана 42. став 1. Закона, чиме се отклањају одређене недоумице у досадашњој пракси у погледу примене мера у случајевима када се ради о ревизији заштите, а до доношења новог акта о заштити подручја.

Такође, прописано је да Министарство у току јавног увида на својој интернет страници објављује стручну основу из члана 42. став 2. Закона.

7) Које додатне мере треба спровести и колико времена ће бити потребно да се спроведе изабрана опција и обезбеди њено касније доследно спровођење, односно њена одрживост?

Јачање система управљања, сарадња са управљачима и контрола њиховог рада реализована је кроз пружање стручне помоћи запослених у ресорном министарству при изради управљачких докумената, одржавање консултативних састанака и сарадњу на терену. Континуирано се одржавају састанци са управљачима и корисницима заштићених подручја.

Кључна питања за анализу ризика

1) Да ли је за спровођење изабране опције обезбеђена подршка свих кључних заинтересованих страна и циљних група? Да ли је спровођење изабране опције приоритет за доносиоце одлука у наредном периоду (Народну скупштину, Владу, државне органе и слично)?

Јавни увид о Нацрту уредбе о проглашењу и студији заштите Парка природе „Голија”, одржао се у трајању од 20 дана, од 2. августа 2024. године до 21. августа 2024. године.

Нацрт уредбе о проглашењу Парка природе „Голија” и студија заштите са картографском документацијом, које је на основу овлашћења сходно чл. 102. и 103. Закона о заштити природе, израдио Завод за заштиту природе Србије, Београд, били су изложени на јавном увид сваког радног дана од 10 00 до 13 00 часова у просторијама Министарства заштите животне средине, на Порталу Е -управе, на сајту Министарства заштите животне средине и на сајту Завода за заштиту природе Србије.

Јавним огласом објављеним 1. августа 2024. године на сајту Министарства заштите животне средине и порталу еУправе, као и у листу „Новости”, 2. августа 2024. године, оглашен је јавни увид и јавна расправа о Нацрту уредбе и Студији заштите Парка природе „Голија”.

Краљево, Нови Пазар, Рашка, Сјеница и Ивањица обавештени су електронским путем 1. августа 2024. године да је обавештење о јавном увиду и јавној расправи потребно поставити на сајту локалне самоуправе, на огласној табли и у дневном листу локалне самоуправе или у другом јавном гласилу који је доступан јавности.

Јавне расправе одржане су:

13. августа 2024. године, са почетком у 11.00 часова у Краљеву, у просторијама Градске управе, сала 1, Трг Јована Сарића 1.

14. августа 2024. године, са почетком у 9.00 часова у просторијама општине Рашка, сала Општинске управе, Предрага Вилимоновића 1. и са почетком у 13.00 часова у Новом Пазару, свечана сала Културног центра, Стевана Немање 2;

15. августа 2024. године, са почетком у 9.00 часова у просторијама општине Сјеница, сала Скупштине општине, Змаја од Босне 1. и са почетком у 13.00 часова у просторијама општине Ивањица, сала Скупштине општине Ивањица, Венијамина Маринковића 1.

Јавним расправама присуствовали су:

- представници Министарства заштите животне средине;
- представници Завода за заштиту природе Србије;
- представници јединица локалне самоуправе;
- представници ЈП „Србијашуме”;
- локално становништво;
- друга заинтересована правна и физичка лица.

Примедбе на документа о заштити у току трајања јавног увида и јавне расправе званично су доставили ЈП „Србијашуме”, Београд, организације цивилног друштва и друга заинтересована јавност.

Министарство заштите животне средине и Завод за заштиту природе Србије размотрили су дате примедбе и дали усаглашене одговоре. Подробно је разматрана свака примедба и сугестија која је била дата у циљу доношења акта у најбољем интересу свих, а првенствено у интересу заштите природе и вредности предметног подручја. Примедбе и сугестије које су значајне са становишта заштите и унапређења заштите подручја предложеног за заштиту прихваћене су и уграђене у предлог акта.

Примедбе које нису усвојене:

- **Примедба бр. 1.** – „Успостављање Заштитне зоне око ПП Голија се не усађа. Одребама Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018-др. закон и 71/2021)

није дефинисана заштитна зона око заштићених подручја. У том смислу допуна става члан 3. Нацрта уредбе **се не усваја** и не може се допунити предложеним „Око ПП Голија успоставља се заштитна зона која обухвата површину преосталих делова свих катастарских општина које су захваћене, али су остале изван обухвата граница ПП Голија. У заштитној зони важи исти режим заштите, забране и ограничења као за ПП зону заштите”. Темељне вредности природног добра су заштићене и налазе се у оквиру граница Парка природе „Голија“ и одређене су према законом утврђеним критеријумима за заштиту природног добра.

- **Примедба бр. 2.** – „Уклањање већ изграђених МХЕ на подручју ПП Голија ради поновног успостављања и унапређења интегритета заштићеног природног добра” **се не усваја**. Постојеће МХЕ на подручју ПП „Голија“ су у категорији изграђених енергетских објеката и користе се у складу са Законом о заштити природе и Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/2012). Потребно је за активности на „уклањању већ изграђених МХЕ“, ако својим начином или обимом коришћења природних ресурса непосредно угрожавају опстанак неке врсте, њеног станишта или природног екосистема, обратити се Министарству заштите животне средине које може ограничити привремено или трајно обустављање коришћења по претходном прибављењем мишљењу министарства надлежног за послове пољопривреде, шумарства и водопривреде, министарства надлежног за послове рударства и енергетике и министарства надлежног за послове инфраструктуре (члан 11. Закона о заштити природе).
- **Примедба бр. 3.** „Обавезују се, у року од годину дана од ступања ове Уредбе на снагу, власници односно држаоци већ изграђених хидротехничких објеката у оквиру ПП Голија, а нарочито брана дана њима спроведу и окончају радове на изградњи адекватних рибљих стаза, ако нису биле изграђене, које ће омогућити слободну миграцију акватичних организама. Ово се пре свега односи на брану на Моравици и бране објеката за водоснабдевање за које је утврђено да су изграђене без функционалних рибљих стаза” **се не усваја**.
Актом о проглашењу заштићеног подручја се прописују мере забране и ограничења. За активности на изградњи и обезбеђењу рибље стазе изграђених МХЕ у циљу очувања и побољшања квалитета рибљег фонда потребно је обратити се инспекцијској служби Министарства заштите животне средине и Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Напомињемо да се брана на Моравици не налази у границама ПП „Голија“.

У складу са чланом 39а Пословника Владе, прикупљена су мишљења: Министарства финансија, Министарства привреде, Министарства туризма и омладине, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства рударства и енергетике, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Министарства одбране, Министарства унутрашњих послова, Министарства за европске интеграције, Министарства науке, технолошког развоја и иновација, Министарства информисања и телекомуникација, Министарства културе, Министарства просвете, Канцеларије за информационе технологије и електронску управу, Републичког секретаријата за законодавство као и Републичког секретаријата за јавне политике, ради усвајања на Влади.

**2) Да ли су обезбеђена финансијска средства за спровођење изабране опције?
Да ли је за спровођење изабране опције обезбеђено довољно времена за спровођење поступка јавне набавке уколико је она потребна?**

За спровођење ове уредбе нису потребна додатна средства из Буџета Републике Србије у 2024. години.

У 2025. и 2026. години финансијска средства биће планирана у оквиру лимита на разделу министарства надлежног за послове заштите животне средине који ће бити опредељени од стране Министарства финансија у складу са билансним могућностима.

3) Да ли постоји још неки ризик за спровођење изабране опције?

За спровођење изабране опције не постоји још неки ризик.